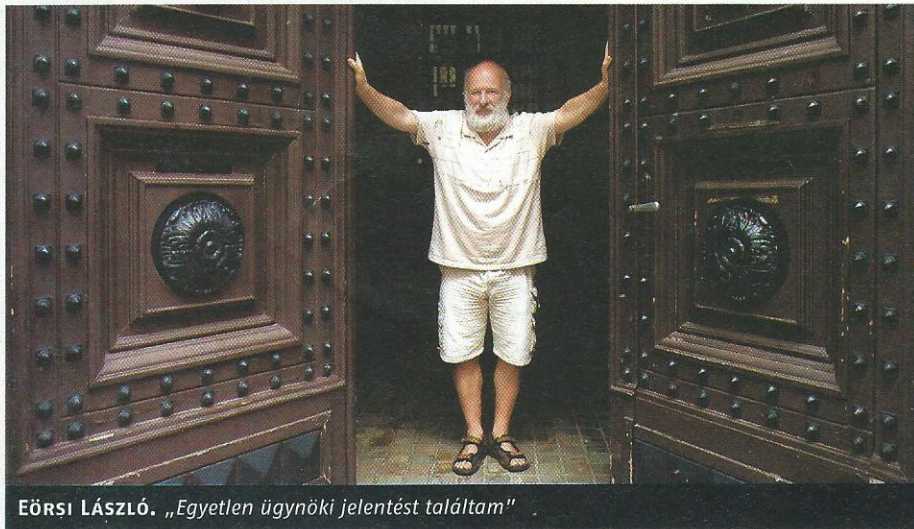

Utaztak rájuk

A fővárostól való távolságának és erős közösségének köszönheti a kaposvári színház, hogy átvészelte a Kádár-érát – mondja a témát könyvben feldolgozó Eörsi László történész.

EÖRSI LÁSZLÓ. „Egyetlen ügynöki jelentést találtam”

■ Mire kereste a választ a kaposvári Csiky Gergely Színház és a hatalom viszonyáról szóló könyvében?

■ Történészként az izgatott, találok-e bizonyítékokat arra a szóbeszédre, hogy a Kádár-korszakban többször veszélybe került a kaposvári színház léte. De jóval kevesebb dokumentumot találtam, mint amennyire számítottam. Így, ellentétben korábbi munkáimmal, amelyekben főleg levéltári adatokra támaszkodtam, ezúttal rengeteget interjúztam.

■ Milyen iratok hiányoznak a kutatáshoz?

■ Állambiztonsági szempontból lehetetlen feldolgozni a színház történetét. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában csak egyetlen ügynöki jelentést találtam a kaposvári műhelyről. Ennél jóval több lehetett, hiszen az állambiztonság a színházakat is megfigyelte. Hogy miért nincsenek dokumentumok? Talán megsemmisítették őket, de még valószínűbb, hogy most is a Nemzeti Információs Hivatal iratai között lappanganak.

■ Az 1970-es években a kaposváriin kívül több fontos színházi műhely működött:

a Ruszt József által vezetett „független” kecskeméti színház, a kísérletező szolnoki, melyet 1978-ig Székely Gábor igazgatott. Halász Péterék lakásszínház-as társulatát 1975-ben külföldre kényszerítették. A szintén progresszív Csiky Gergelyt miért nem háborgatták?

■ Nem találtam megnyugtató választ arra, hogy az akkori kultúrpolitika tervezte-e a színház betiltását. A legfontosabb kérdésekben az érintettek sem egyformán vélekednek. Halászné túlságosan szem előtt voltak, túl provokatívák és nonkonformisták voltak, Kecskeméten és Szolnokon pedig egy-két meghatározó emberre épült a színház. Kaposvár ereje a közösségben volt. Ráadásul a Pesttől való távolság miatt jó ideig nem figyeltek oda rájuk, holott 1971-től már nagyon izgalmas előadások készültek ott. Csehov Sirálya volt az áttörés, Zsámbéki Gábor rendezésében. Mégsem érték el a hatalom ingerküszöbét. Sőt jó volt a kaposváriak kritikája, a pártvezetés pedig értékelte, hogy a vidéki színházak színvonala emelkedett.

■ Melyik előadásra kapták fel a fejüket?

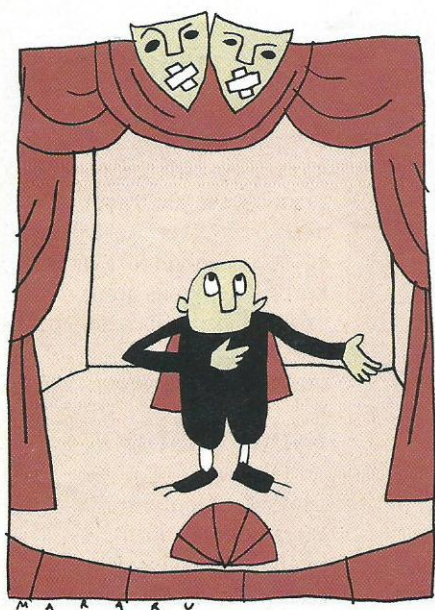
■ Az oroszlánkörmeit megmutató Ascher Tamás által rendezett Állami áruházra. De a botrány csak az 1976-os vígszínházi vendégjáték után tört ki, amikor az akkori kulturális miniszter, Pozsgay Imre is keményen bírálta az előadást. A szakma egy része, főleg a budapesti „sztárszínházak”, szembehelyezkedtek azzal, amit Kaposvár képviselt. Ráadásul ezek a színházi emberek – köztük a vígszínház Várkonyi Zoltán és a Thália igazgató-főrendezője, Kazimir Károly – Aczél György kegyeltjei voltak.

■ A háttérben zajló párt- és kultúrpolitikai viták, Aczél és Pozsgay ellentéte is meghatározta a kaposvári műhely létét?

■ A hatalmi szempontok jóval fontosabbak voltak a színházi értékeknél. Pozsgay, trónkövetelőként igyekezett Aczéléhoz hasonló klientúrát építeni, és azon keresztül a személyes befolyását erőteljesen érvényesíteni. Feltételezhető, hogy részben erre a tehetséges új színházi generációra támaszkodva próbálta megbontani a régi Aczél-féle struktúrát.

■ 1978-ban Kaposvárról Zsámbéki Gábort, Szolnokról Székely Gábort Budapestre hívták a Nemzeti Színház együttes vezetésére. A háttérben Pozsgay állt. Ezzel egyszersemind gyengíteni kívánta a két vidéki színházat?

■ Pozsgay jobban értett a színházhoz, mint Aczél. Frissíteni akarta a Nemzeti társulatát, de ebben a gesztusban benne lehetett a kaposváriak meggyengítése is. Talán abban is reménykedett, hogy a felhozott fiatal rendezők támaszai lesznek a kultúrpolitikában. Végigolvastam Aczél hagyatékát, a vele készült több száz oldalnyi interjút: Ezekben egy szóval sem említette Kaposvárt. Meglepődtem, de semmi nyomát nem találtam annak, hogy meg akarta volna fojtani a Csiky Gergely Színházat. Amúgy is olyan erős volt az ottani közösség, hogy Zsámbéki kiemelésével sem ment tönkre a műhely. Aczél egyébként Tóth Dezső kulturális miniszterhelyettesre és Knopp András oktatási miniszterhelyettesre bízta Kaposvárt. Babarczy László, aki a kaposvári színház rendezője, főrendezője, majd igazgatója volt, mesélte, hogy Aczél egy vígszínházi vendégszereplésen felrendelte őt és Aschert a páholyába, egyebek közt azt mondta: „ha akkor a székesfehérvári színházat adtam volna maguknak, abból nem lett volna semmi gond”. Abból, hogy a fehérvári befogadósínházhoz hasonlította őket, Babarczy arra következtetett,

hogy Aczél semmit sem értett a kaposvári színház szellemiségéből. Az ottaniak olyan erősen hittek az általuk vallott színházi értékekben, és olyan összetartóak voltak, hogy ezért a létbizonytalanságot, a mellőzöttséget is vállalták.

■ **A kaposvári színház akkori vezetőinek is kellett azért tenniük valamit, hogy békén hagyják a színházat?**

■ Babarczy Lászlónak főleg a helyi politikusokkal kellett tárgyalnia, de ők kedvelték a színházat. A Művelődésügyi Minisztérium színházi főosztályáról meg egy nem rosszindulatú referenst küldték Kaposvárra. Arról csak szóbeli információim vannak, hogy Babarczy nagyon ügyesen tárgyalt a politikusokkal. Sosem volt meghunyászkodó, de menedzselte a színházat.

Jelenet a Marat/Sade-előadásból.
Nem tűntek fel az áthallások

Abban volt zseniális, hogy az ő nyelvükön tudott beszélni.

■ **A pártvezetés miért hagyta, hogy a helyi vezetők szimpatizáljanak a veszélyesnek tartott színházzal?**

■ Többször figyelmeztették Pestről a helyi vezetőket. Az elhíresült, az 1956-os forradalmat megidéző Marat/Sade-előadás miatt keményen támadták is őket, hogy nem veszik észre, miről szól az előadás.

■ **Miért nem szólt bele a cenzúra határozottabban az előadásokba, hiszen az előadások tabutémákat dolgoztak fel?**

■ Eltűrték. Bár sokszor rezgett a léc, kevésbé zavarta a politikai vezetőket, mi történik odalent. Le kellett ugyan adni a szövegeket, de sokszor nem tűntek fel a bennük lévő áthallások. A pesti vendégszerepléseket már nem szerették. A Marat előadása után megsűrűsödtek a betiltások. Jean Genet A balkonját is hosszú küzdelem árán sikerült csak eljátszani, mindössze ötször. Az 1980-as években, amikor tömegesen, buszokkal jártak le Pestről színházat nézni, már kínos lett volna betiltani. Az már a lassú olvadás időszaka volt. És akkorra már a nemzetközi hírneve miatt sem lehetett felszámolni a társulatot.

■ **Politikus színház volt?**

■ 1977-ben a Kritika című folyóirat interjút készített Zsámbékival, ahol megkérdezték, politikus-e a magyar színház. „Általában nem, de a kaposvári igen” – válaszolta. Véleményem szerint is az volt, hiszen ahogy az akkori világot nagyon hűségesen és kritikusan ábrázolta, az politikai tett is volt.

■ **Édesapja, Eörsi István sokat dolgozott a kaposvári színházban. Kihallgatás című drámáját évekig nem engedte játszani a hatalom. Objektíven tudta azért látni a színház múltját?**

■ Úgy érzem, függetleníteni tudtam magam apámtól. A kutatást sem személyes okokból kezdtem. Munkahelyemen, az 1956-os Intézetben a Kádár-korszak kultúrpolitikájának vizsgálatát kaptam feladatul. Jó volt azt a területet kutatni, amelyről személyes emlékeim voltak, néhány hónapig ugyanis én is dolgoztam a színházban, díszítómunkásként. Apám is sokat mesélt Kaposvárról. Amikor az 1970-es évek közepén le szeretett volna szerződni hozzájuk dramaturgként, Zsámbéki úgy ítélte meg, hogy az amúgy is állandóan betiltásoktól tartó színház politikai egyensúlyát kibillentené a szerződése. Ettől függetlenül sokat dolgozott Kaposváron, a Marat/Sade-előadás egyebek mellett az ő songjainak köszönhetően lett olyan bátor és politikus. ■ MARTON ÉVA